

GERÉB ZSOLT

A kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázata

Szerző: Geréb Zsolt
ISBN 978-973-7971-46-3

Kiadó: Kolozsvár, Erdélyi Református Egyházkerület, 2010 (274 oldal)

Négyévi munkája után örömmel tette közzé és örömmel fogadhatjuk mi is az egyházban *A kolosséiakhoz és a Filemonhoz írt levél magyarázatát*, amit dr. Geréb Zsolt, a Kolozsvári Protestáns Teológiai Intézet professzora készített. Ezzel azok sorába lép, akik a magyar újszövetségi teológiaművelés területén az írásmagyarázathoz való segítséget kommentárok formájában próbálták nyújtani, kifejezetten a Kolosséiakhoz, ill. Filemonhoz írt levél anyagához. A felsorolás nem hosszú: Méliusz Juhász Péter (Kol: 1561), Garzó Gyula (Filem: 1896), Masznyik Endre (Filem: 1900), Kecskeméthy István (Filem: 1905), Rédey Károly (Filem: 1905), Varga Zsigmond (Kol: 1953–1954), Tőkés István (Filem: 1957), Békési Andor (Kol, Filem: 1974), Cserháti Sándor (Kol, Filem: 1978), Gál Ferenc (Kol, Filem: 1992), Szathmáry Sándor (Kol: 1995), Várkonyi András (Filem: 2004). Református talajon a Kolosséi levéllel a közelmúltban főleg Bolyki János, Herczeg Pál és Takács Zoltán foglalkoztak behatóan. Ezeket természetesen Geréb Zsolt ismeri, utal is rájuk. Tudvalevő róla, ahogy ő maga is megemlíti, hogy a Kol-Filem-kommentár írásához nagy előkészületek után lépett, amelyeket nemcsak otthon, hanem nemzetközi szinten is folyamatosan folytathatott. Ezt bizonyítja többek között legutóbbi

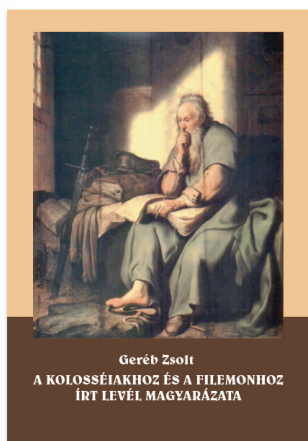
tanulmánya is egy éppen a Kolosséi levél problematikájával foglalkozó gyűjteményes kötetben (Paulus als Diener der Kirche. Die Vorstellung des Apostels in Kolosser 1,21–2,5. In: *Kolosser-Studien*. Hg. Peter Müller, Biblisch-Theologische Studien 103, Neukirchener Verlag, 2009, 33–54). Az SNTS-ben tömörülő újszövetséges professzorok évenkénti tanácskozásain ott volt ő is, hogy Peter Müller professzor szekciójában pont a Kolossé-levél sokoldalú elemzését végezzék. A kommentár tehát ennek a munkának is szép gyümölcse, megbízható eredménye.

Geréb Zsolt a Kolossé- és Filemon-levél magyarázatánál a ma általánosan használt magyarázati sémát választja: a Kolosséi levélnek szánt megfelelő bevezetések (5–28.) után, amelyekben tárgyalja a levél szerzőségét, címzettjeit, szövegeit, felépítéseit, tartalmát és teológiáját, kitér még a levél jelentőségére (28–29.). Majd ezek tisztázása után végzi a szövegelemzést és annak tényleges magyarázatát (30–205). A Filemonhoz írt levél elemzése szintén ebben a sémában alakul, talán azzal a kiegészítéssel, hogy az irodalomtörténeti bevezetőt (206–223.) megtoldotta még két érdekes exkurzussal a rabszolgaság ókori vallástörténeti megítélésével (214–219.), ill. a levél értelmezésének távlatáival (222–223.) kapcsolatban. Majd a

levél exegézise (234–256.) után közli a rövidítések (257–258.) és a felhasznált irodalom jegyzékét (259–272.).

Minden kommentárnak van néhány gázlója, amelyen a szerző fennakadhat, vagy kisebb-nagyobb bajjal/hibával átmehet rajta. A Kolosséi levélnek is vannak problematikus kérdései. Geréb Zsolt előre leszögezte (6.), hogy ő a kommentár írásánál a történetkritikai módszer vonalában halad, és hogy ennek szempontjai szerint igyekezett figyelembe venni a szöveg keletkezésének körülményeit, a szerző szándékát, a befogadó gyülekezet körülményeit és a levél egyetemes teológiai üzenetét. Ezek voltak számára a történetkritikai módszer leghasznosíthatóbb előnyei. Természetesen nem mindenütt és egyforma intenzitással lehet ennek eleget tenni. A kommentárból azonban kilátszik, hogy Geréb Zsolt tapasztalt exegéta, és amilyen óvatos a problematikus helyek magyarázatánál, legalább annyira bátor hitvalló is, ahol erre számára mód nyílt. A vitatott kérdéseket vita szintjén tárgyalja, bár a munkából kiérződik, hogy milyen állásponthoz áll közel. Így állapíthatjuk meg, és ez nagyon szimpatikus, hogy maximálisan nyitott a mai exegetikai munka és kutatás számára. Viszont nem mozdul el könnyelműen az aránylag klasszikus felfogástól a ma még forrásban levő, kereső vagy negligáló megoldási javaslatokhoz, amelyek több tisztázatlan kérdést hoznak fel, mint megnyugtató választ. Ez azonban nem jelenti azt, hogy Geréb Zsolt nem kész tudományos vitára a vallott meg-

állapításait illetően. Ilyen pl. a Pál személyéhez fűződő kolosséi kapcsolatok is, amelyekben a szerző szerint a Kollevél átmenetet képez a korai és a késői levelek között (7). Mint olyat, a fogsági levelek csoportjában javasolja számon tartani. Véleménye szerint a gyülekezet tagjai nem ismerhették személyesen Pál apostolt, mert nem látogatta meg a városban élő tanítványokat, de a kapcsolatot fiatal munkatársai (Epafrász, Tükchikosz, Onézimosz és Arkchipposz) által tartotta. Ezért a szerző feltételezhetőnek tartja, hogy a Kollevél titkár segítségével született, még Pál életében, kevéssel a Filemonhoz írt levél után (25). Ezt történeti indokkal és intertextuális kapcsolódásokkal (a Kolossélevél és a Filemonhoz írt levél között) véli igazolhatónak, úgyszintén a Kolosséi és Efézusi levél között fennálló intertextuális kapcsolattal. Főleg az utóbbi két levél közti számos szövegyezést (a Kolossélevélnek több mint a fele) a szerző úgy magyarázza, hogy „az Efézusi levél szerzője igénybe vette a Kolosséi levelet, mely már apostoli tekintéllyel rendelkezett, és melyet egy kis-ázsiai városban írt Kr. u. 70–90 között. Ha pedig ez így van, akkor a kolosséi gyülekezetnek címzett levél még a Kr. u. 60-ban bekövetkezett földrengés előtt keletkezett, amikor a város, ill. a keresztyén gyülekezet még a maga megszokott életét élte” (27–28.). Hasonló az a megállapítása is, hogy az ígéhirdetőkön és tanítókon kívül az egyházi tisztségek még nem alakultak ki a gyülekezetben (10), nyilván még

korainak tartja a gyülekezet életét a levél írásakor. Lényeges a szerző véleménye a levél sajátosságairól, ill. a Kolossében jelentkezett tévtanításról (19–22.). Ezt három csoportba sorolja: a világ elemeiről szóló elképzelés, az angyalok tisztelete és az aszketikus életvitel. Itt szakszerűen tárja fel az útkeresési variációkat (gnosztikus hatások, misztériumvallások, vallási szinkretizmus, újpitagoreusok, heterodox zsidóság). Ő maga a kumráni beütésű judaista csoport hatását valószínűsítheti a Kolossében jelentkező tévtanításban. Ezzel szemben az apostol Krisztus uralmát hangsúlyozza, és pedig nemcsak a kozmosz, hanem az egyház dimenziójában is. Így Krisztus jelen idejű Úr, de egyben parúziális Megváltó is: viszont az egyház eszkatológiai reménye az apostol idején inkább térbeli eszkatológiai kategória (Isten mennyei birodalma, az Atya jobbján), amely majd az üdvtörténet további fázisában válik sürgetőbbé. Ezzel jól mutat előre a későbbi korszakra, arra az átmenetre, ami majd az Efézusi levél, ill. a Pásztori levelek keletkezésénél még jobban formálódik, és nyer további sajátos jelleget.

Természetesen, Geréb Zsolt nem zárkózik el azoktól a kritikus nézetektől sem, amelyek a Kol-levél mai kutatásában és kommentárírásában erőteljesen megjelentek (Eduard Schweizer,

Petr Pokorný, Joachim Gnilka, Hans Conzelmann, Cserháti Sándor, Adreas Lindemann, Ulrich Luz stb.). Imponáló a mód, ahogy ezeknek a szerzőknek a nézeteit hol receptuálja, hol pedig szóval vagy hallgatásával is illedelmesen, kollegiálisan opponál.

Megnyugtató, ahogy a szerzőről egyébként is közismert, hogy jól kezeli a Kol-levél mitikus nyelvét, szakszerűen bontja ki pl. a házitáblák jelentőségét nemcsak a kolosséi gyülekezet, hanem az egész apostoli és posztapostoli egyház számára, úgyszintén és főleg a levél krisztológiáját (elsősorban a különös szépségű Krisztus-himnusz) vagy éppen az ekkleziológiát. A példák sokaságát lehetne folytatni. Azokét is, ahol a szerző kérdések szorításában óvatosan keres megfelelő tudományos, ill. kérügmatikusan is helytálló magyarázatot. Ilyen szempontból is a szerző tudományos munkájával, hitével és írásából jól kiérezhető egyházszeretetével őszinte tiszteletet érdemel.

Örülhetünk, hogy egy szimpatikus, jól használható kommentárt vehetünk kezünkbe Geréb Zsolt tollából. Őszinte köszönet érte a szerzőnek, és dr. Adorján Zoltánnak is, aki nem kis munkával igyekezett a kommentárt lektorálni, ill. olvasmányosságához, kiadásához hozzásegíteni.

Peres Imre